

**Az előadói beszéd-, ének- és légzéstechnika az
újcirкусz feltételrendszerében a Száz év találkozásai
előadásban**

Mohácsi Viktória Mária

Budapest Cirkuszművészeti és Kortárástánc Főiskola

Cirkuszművész, Konferanszié zsáner szak

Témavezető: Kovács Gábor Dénes megbízott oktató

Tartalomjegyzék:

1. Bevezetés.....	2.
2. A cirkuszművészet különböző ágai	2.
• A Tradicionális cirkusz	2.
• A tematikus cirkusz	2.
• Az újcirkusz	3.
• Az utcai mutatványosok	3.

(Forrás: *Cirkuszelméleti tanóra – Kovács Gábor Dénes*)

3. Száz év találkozásai előadás	3.
4. Szerepe egy konferanszié hallgatónak az előadásban, milyen eszközszerre volt szüksége?.....	4.
• Légzés.....	4.
• Hangképzés	5.
• Tánc	5.
• Akrobatika	6.
• Beszéd	6.
• Művészi beszéd	6.
5. Szerepem az előadás folyamatában	7.
• Ma jól vagyok	7.
• Én álomban egyszer	8.
• Nézzünk bizakodva a jövőbe	8.
• Cirkusz	8.
4. Összegzés	9.

Bevezető

Téma kijelöléssel azt szeretném vizsgálni, hogy egy újcirkuszi produkcióban milyen eszközrendszerre van szüksége az előadónak, illetve, hogy ezeket milyen technikák megtanulásával tudja fejleszteni. Öten az osztályommal 2024 nyarán vizsgáztunk a Baross Imre Artista- és Előadó-művészeti Akadémián, ahol Színész I. képesítő szakmai oklevelet kaptunk. Az Akadémián való tanulmányaink során érdeklődési körünk fókuszába került a cirkuszművészet, így mind az öten ezt az évet a Budapest Cirkuszművészeti és Kortáránc Főiskolán folytattuk, konferanszié zsáner szakos hallgatókként.

Célkitűzésünk volt egy olyan összművészeti produkció létrehozása, amelyben használni tudjuk a már elsajátított színészi ismereteinket, képességeinket és az újonnan megszerzett artista technikákat

A cirkuszművészet különböző ágai

A tradicionális cirkusz

A tradicionális cirkusz a legrégebbi cirkuszi irány. Az előadás szerkezeti felépítése pontos dramaturgia alapján zajlik: az első produkció a nyitány (parádé), mely erős felütéssel kezdi az estét. Ezt követően egymás után következnek a produkciók, önálló epizódokként. Az átkötéseket konferanszié vagy bohóc viszi végbe, ezzel elterelve a figyelmet az átszerelésekről miközben szórakoztatja a közönséget. A konferanszié továbbá felkonferálja a soron következő műsorszámokat is. A műsort a este a finálé zárja le.

-A tematikus cirkusz

A tematikus cirkusz a tradicionális cirkuszból táplálkozik, ám megjelenik szerkezetében egy tematikus üzenet, amely a zsánerszámoknak ad metaforikus jelentést. Nagyobb hangsúlyt kap dramaturgiájában a tánckar.

Az újcirkusz

Előadóművészi karakterében domináns a cirkuszművészet, de nem kizárólagos. Az újcirkuszban sokkal nagyobb teret kapnak a különböző előadói ágak, mint például a színház, illetve a táncművészet.

Száz év találkozásai előadás

Az előadás címe rendkívül sokatmondó, ugyanis találkozások jelennek meg műfajok, korszakok és művészi ágak között. Az elmúlt száz év ismert dalai jelennek meg az ahhoz stílusban passzoló táncokkal, *Örkény István*, *Molnár Ferenc*, *Karinthy Frigyes* szövegekkel, novellákkal, és ami ezeket összeköti: Pálos Zsuzsa színművésznő narrációja. Az előadás tematikai fővonala a cirkuszművészet, a Bethlen Színház játéktere és Budapest kapcsolatrendszere az elmúlt száz esztendő távlatában.

Célunk egy újcirkuszi produkció volt, amelyben művészeti ágak keverednek, illetve megjelenik a varieté műfajának közönségszórakoztató ereje. A cirkuszművészet elemeiből táplálkozva létrehozni egy olyan összművészeti produkciót, amelyben helyet kap a prózai és zenés színjátszás, valamint a cirkuszi konferanszié feladatköre bohóc etüdökön keresztül az artistamutatványokig.

A produkció dramaturgiája bemutatja az elmúlt évszázad történelmi eseményeit az első világháborútól kezdve Trianonon át a harmincas évekig, ahonnan kalauzol tovább a második világháborún keresztül az ötvenes éveken át a hatvanas évek gulyás kommunizmusáig, majd innen még tovább tekintve a hetvenes évek legvidámabb barakkjától az ezredforduló fogyasztói társadalmáig. Közben nem szakad el az erzsébetvárosi játszóhelytől, a Bethlen téri színháztól, amelynek eredményeként kabaré, varieté, cirkusz, mozi vagy táncszínház alakul a játéktérből.

Vizsgáljuk meg mi a szerepe egy konferanszié szakos hallgatónak az előadásban, és milyen eszközt használhat!

Légzés

A légzés élettani alapfeltétel, legfontosabb feladata a szervezet oxigénnel való ellátása. A belégzéssel oxigén jut a tüdőnkbe, kilégzéskor pedig a test eltávolítja a feleslegessé vált széndioxidot. A hasüreget és a mellüreget a rekeszizom választja ketté. Ennek az izomnak a működtetése teszi lehetővé a levegő áramlását.

A légzés két típusa a funkcionális működés alapján:

- Élettani néma légzés (percenkénti légzésszám: 15-20)
- Beszédlégzés, amely a hangképzésre szolgál (percenkénti légzésszám: 8-10)

A beszédlégzés során a belélegzett levegő mennyisége megnő, gyakorlással növelhető ez a kapacitás. Az egész beszédkultúra alapja a rekeszlégzés, ennek kialakítása és automatizálása a beszédtechnika tanításának alapfeladata.

(Forrás: A színészmesterség alapismeretei; Beszédtechnika – Thoroczky Miklósné)

Munkám során a beszédlégzéssel fogok mélyrehatóan foglalkozni. A tudatos légzés az előadóművészetben elengedhetetlen egészen a mozgástól, a beszéden keresztül a vokális feladatkörökig.

Hangképzés

Levegővételkor orron-szájon át szívjuk be a levegőt, ezáltal a gégefő lesüllyed, így a légutak szabaddá válnak és az áramló levegő útját nem akadályozza semmi. Ezt a „sóhajtó-ásító” torokállást megtartjuk a hangadás közben a levegő kiengedésekor. Belégzéskor a tüdőbe áramlik a levegő, a bordákat közben körkörösén tágtítjuk. Elsősorban oldalirányba tágnak a bordák, kismértékben hátrafelé. „A levegő kifelé áramlása során, áthalad a hangszalagok között, megszületik a primérhang. Tovább haladva, a lesüllyesztett gégefőn át, beleütközik a lágyszájpadlásba. A lágyszájpadlás ásító-sóhajtó érzéssel megemelhető, kupolaszerű felemelkedésének eredményeként az inyitorla felhúzódik, szinte eltűnik.” Éneklés során ez a helyes állapot.

(Forrás: A színészmesterség alapismeretei Kovács Gábor Dénes –50.,51., 53., oldal Ének- és hangképzés Magony Enikő)

Fontos az alap énektudás mivel az előadásban tizenöt dalt énekeltek a konferanszié hallgatók, de nem elhanyagolható az előadásmód sem. Értelmezni, gondolkodni kell rajta, dramaturgiailag felépíteni. Milyen érzelmeket ad át a dallamvilága? Mit mond a szöveg? Honnan tud ehhez az előadó csatlakozni? Véleményem szerint a játékosság, rugalmasság és átgondoltság éppúgy fontos, mint a technika. Számomra az rendkívül izgalmas, ahogy belehelyezkedem a dal hangulatába, felveszem azt az érzést, karaktert, sokkal könnyebben alakul a technikai megoldás is.

Tánc

Átlátni, tapasztalni, hogy mennyi mindent tud az ember kifejezni a testével, mikor és milyen helyzetben tudja ezt kamatoztatni, mi a túl sok, a túl kevés. Mekkora térben ad elő? Melyik dalnál elég csupán a kisujját mozdítani, és hol kell teljes testtel átadni üzenetet. Mennyire képes az előadó a saját teste felett átvenni az uralmat, figyelni minden porcikája kifejező erejére. Fontos felismerésem, hogy a ritmus és az összhang, hogy a koreográfia a többiekkel egyszerre történjen.

Akrobatika

Az akrobatikus elemek tanulása egy konferanszié életében több szempontból fontos. Első szempont, hogy így az artistához való hozzáállása is fenekestül megfordul, ahogy megtapasztalja testközelből is, hogy milyen viszonytagságokon is kell keresztül mennie, mennyi küzdelem, kitartás és önkontroll, míg eljut arra a szintre, hogy a manézsbba kiállhasson. Ezt tudva, sokkal több tapasztalattal és megértéssel, kreativitással fogja felkonferálni az artistát. Másrészt soha nem lehet tudni, hogy milyen előadásra kéri fel, így amit csak lehet meg kell tanulni, legyen az ügyesség, talaj vagy levegő. Folyamatos gyakorlással a tanuló pár hónap alatt egészen sok mindent tud megtanulni, ellesni. Ahogy a trükkök egyre magabiztosabban, gördülékenyebben valósulhatnak meg, a teste megerősödik, és hozzászokik a terheléshez, úgy lehet szépen lassan hozzáadni az előadáshoz a beszédet, a daléneklést.

Beszéd

Az akusztikai beszéd javításának szempontjai:

- Lazítás
- Légzés – (beszédlégzés)
- Tiszta hangadás

- Tiszta hangzóképzés, illetve a kimunkált hangkapcsolatok együttese
- Tempó, ritmus, dallam, dinamika (hangsúly), hangszínváltások és szünetek rendszerének, vagyis az intonációs eszközök fejlesztése

(Forrás: A színészmesterség alapismeretei, Beszédtechnika – Thoroczky Miklósné)

A művészi beszéd

Ahhoz, hogy a néző, hallgató minél könnyebben tudjon azonosulni az előadóval, elengedhetetlen a beszéd tudatos megformálása, amivel az előadó azt az illúziót kelti a nézőben, hogy a megfogalmazott mondanivalója itt és most jut eszébe, ettől sokkal természetesebb hatása lesz a beszédének, vagyis olyan lesz, mintha közbeszéd lenne. Azonban ez a beszédforma annyiban különbözik a közbeszédtől, hogy megfogalmazásában sokkal céltudatosabb, érthetőbb és szebb. Minél jobban sikerül ezt az illúziót felépíteni, annál inkább azonosul a néző az előadóval.

(Forrás: A színészmesterség alapismeretei, Művészi, előadói beszéd – Fehér Ildikó)

A beszéd a konferanszié szerepe szempontjából nagyon fontos, ugyanis itt a technika elengedhetetlen. Tudni kell jól hangsúlyozva zöngével, érthetően és energikusan beszélni, átlátva a tér akusztikai adottságait, a technikai adottságokkal. Ha van mikroport vagy mikrofon abba is artikuláltan kell beszélni, különben nincs mit kihangosítani, rekeszlégzéssel és erős belső artikulációval kell minden körülmények között beszélnie az előadónak. Elengedhetetlen a belső nyugodt ritmus megadása és a szöveg a civil élethelyzethez képest lassabb megfogalmazása. A Száz év előadásban külön nehézséget jelent a rekviziteken való beszéd (rekvizit -artista kellékek gyűjtőfogalma, például: trapéz, tissue, egykerekű, balance golyó). A játészó kifárad, mire felmászik a tissue-ra, trapézra vagy karikára, ilyenkor a legfontosabb, hogy a játészó a teste felett ne veszítse el az uralmat és céltudatosan lassú és mély légzéssel megállítsa a lihegést. Ahogy megfeleltékezik a testéről és a tudatos levegővételtől, a beszéd érthetősége drasztikusan romlik.

Szerepem az előadás folyamatában

Célom ebben az előadásban, nem csak előadni a táncokat, dalokat, szövegeket, hanem részese lenni a próbafolyamatnak, minél gyorsabban megtanulni és átlátni az előadás szerkezetét, érteni a mondanivalóját, segíteni az előremenetelét. A közös dalokat felosztottam tekintetbe vettem a szaktársaim személyiségét, karakterét, és hangterjedelmét, illetve a koreográfiákba való beilleszthetőségét.

„Ma jól vagyok”

Az első dal, amit énekeltem a *Jazz+az* együttestől a *Ma jól vagyok* című dal. Molnár Ferenc Sulhófjának egy jelenetét kétszer játszottuk el az előadásban. Egyszer korhű negyvenes évek hangulatban, másodjára viszont a szöveg sokszínűségét megmutatva a huszonegyedik századba helyeztük a szöveget és olyan stílusban adtuk elő. A *Ma jól vagyok* című dalnak tehát az volt a dramaturgiai szerepe, hogy egy rövid időre a huszonegyedik századba kalauzolja a nézőt. A dalban instrukció volt, hogy hangsúlyozza, a mai korban a nők sokkal bátrabban teszik meg az első lépést az ismerkedés terén és sok férfi ezzel a helyzettel nem tud mit kezdeni. A koreográfia is ezt erősíti, a lányok tánca sokkal dinamikusabb, a férfi mozgáshoz képest. A koreográfiában vannak emelések, illetve egyszer felmegyek a karikára, és éneklek fejjel lefelé is. Ha koreográfia vagy akrobatikus elemek mellett kell énekelni kifejezetten fontos a helyes légzéstechnika, illetve a rekeszlégzés.

„Én álomban egyszer”

Az Én álomban egyszer című dal a negyvenes éveket jeleníti meg. Biztos voltam benne, hogy a dal melankóliája miatt nem szeretnék egyedül kiállni a színpadra, mert az ellenpontozást szükségesnek éreztem. Így egy kellemes revü hangulatot szerettem volna, ami ellensúlyozza a szöveg melankolikus hangvételét. Két trapézra így létre is jött egy tánc melynek célja egy lírai vonal megjelenése egy csöpp szexussal, az elhagyott női lélek szimbólumaként. A dal bár egy elhagyott nőről szól, de a dallamvilágában gyakran visszatér egy kellemes jazzes ritmika. A dalt középen kezdtem, miközben két szaktársam (Baranyai Vivien, és Báthory Katalin) táncolt előttem kétoldalt trapézon. Az egyik szaktársam Horváth Róbert Márk bejött és rám segített egy köntöst. Ezek után lassú mozgással bementem a nézők közé és nekik énekeltem. A dal második felében visszamentem a színpad közepére és ott fejeztem be.

„Nézzünk bizakodva a jövőbe”

Örkény István Nézzünk bizakodva a jövőbe című novelláját fejjel lefelé kezdtem el a tissue-n lógva, míg kémleltem a távot. Az első mondat után felültem a tissue-ra és így folytattam a szöveget. Rendkívül fontos volt a szabályozott, mély légzés, hiszen majdnem a teljes testsúlyomat tartottam a kezemben miközben a szövegmondásnál törekedtem arra, hogy a hangomon a fáradtság ne hallatszódjon.

„Cirkusz”

Karinthy Frigyes Cirkusz novelláját a szaktársaimmal mind a levegőben mondtuk. Két trapézon, egy karikán és két tissue-n. A novellát öt szerepre osztottuk, én kezdtem és én fejeztem be, így ennek a történetnek én voltam a főszereplője, aki megálmodja a novellát. A novellát tissue-n kezdtem. Az első mondatok közben lecsúsztam spárgába, majd a „*mire ijedten elszorult a szívem, hebegni kezdtem*” szövegrészre csináltam egy Superman elnevezésű trükköt. A továbbiakat úgy hallgattam végig, hogy a tissue-n bekötöttem magam és ültem. Időközben mindenki elmondta a saját szövegrészét és leszálltak a rekvizitekről. Az utolsó szövegrésznél lemásztam a tissue-ról, szöveg közben beporoztam magneziáttal a csuklómat, hogy ne csússzon, és csináltam egy bógnit (kézenátfordulást) a másik tissue felé és az utolsó mondatokat egy letartásban mondtam el, Horváth Róbert Márk szaktársammal összekapaszkodva.

Összegzés

A művészeti ágak keveredésével újabb és újabb réteget fedezhetünk fel az előadóművészetnek, és bár rendkívül sok energiát és időt követel a felkészülés, de a komplex előadói technikák (beszéd, énekhang, mozgás, tánc, akrobatika) alkalmazásával létrejöhet olyan összművészeti produkció, amelynek akár műfajteremtő ereje is lehet.

Irodalomjegyzék

Kovács Gábor Dénes: A színészmesterség alapismeretei, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, 2009.

Fischer Sándor: A beszéd művészete, Gondolat Kiadó, 1966.

Montágh Imre: Tiszta beszéd, Népművelési Propaganda Iroda, 1977

A színésznevelés breviáriuma, Szerk;Nálay István, Múzsák, 1983.

Szekeres József: Circus, Magyar Cirkusz és Varieté Vállalat, 1979.